

HİZMET İÇİ EĞİTİM KAVRAM VE KAPSAMI

Dr. Haydar TAYMAZ

Bir toplum gelişebilmesi için üyelerini amaçlarına göre yetiştirmek zorundadır. Bu zorunluk bireyleri içinde buldukları topluma uyma, hatalarını düzeltme, morallerini yükseltme, kişiliklerini geliştirme, mesleki yeterliklerini artırma, ileri doğru gitme ve yükselme gibi çabaların gerektiği bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasını kapsamına alır. Bu gereksinmelerin karşılanması eğitim olanaklarının sağlanmasına bağlıdır. Toplum üyeleri için düzenlenecek eğitim, üyelerin ömür boyu yararlanabilecekleri sürekli bir eğitim olmalıdır. Hiç bitmeyecek olan eğitim insanın varlığı için vazgeçilmez bir eklenti değil, daha çok ve aslında insanca varolma olasılığının temelidir. Bu görüşlerden hareketle, her toplum kendi gereksinmelerini karşılayacak bir eğitim sistemi geliştirir. Tarihsel gelişmede, görüşlerde, sosyal ve ekonomik koşullarda, değişikliklerin bulunması nedeni ile, hiç bir toplum, diğer bir toplumun eğitim sistemini aynen kabul edemez. (Cramer, 1974, S,1) Ayrıca eğitim dinamik bir süreçtir. Hizmet ettiği toplumdaki sürekli değişimler ve gelişmeler eğitim sistemini etkiler, eğitimi de bu gelişmelere göre şekillendirmeye doğru götürür. Bu nedenle özellikle bir toplumda yapılacak hizmet içi eğitim için tek bir modelin önerilmesi olanak dışıdır.

Eğitim, kişinin ve toplumun sosyal ve ekonomik gelişme ve değişimlere uyabilmesini sağlayan iyi bir araçtır. Özellikle çağımızda teknolojik gelişmelerin gerektirdiği bilgi ve beceri seviyeleri yükseldikçe, eğitimin geleneksel olan belirli sürelerle ve programlarla sınırlandırılması zorlaşmaktadır. Sürekli olarak bireyin bu değişikliklere kendini uydurması ve değişen veya eklenen eğitim koşullarını yerine getirmesi için yaşamını eğitim süreci içerisinde geçirmesi gerekmektedir. Teknoloji iş hayatını, sosyal ve ekonomik koşulları değiştirirken, kaçınılmaz bir şekilde kişi ve işi arasındaki ilişkiyi de etkilemektedir. Aslında teknolojinin günümüzde göze

çarpın en belirgin özelliği "değişiklik" kelimesi ile tanımlanabilir. Teknoloji sadece eskilerin yerini alan yeni bir sosyal ve ekonomik ilişkiler sonucu olmayıp, yaşamak için değişikliği kabul eden ve gittikçe artan bir hızla kendisinin yerini alan ilişkiler sorunudur. (Venn, 1968, S,20)

Çağımızda hızla gelişen bilim ve teknoloji, birey ve toplum yaşantısını büyük ölçüde etkilemekte, sosyal kurumların yapı ve fonksiyonlarını da değişikliğe zorlamaktadır. Sosyal bir sistem olan eğitim, kişileri bir yandan toplumdaki genel ve özel rolleri için hazırlayarak, toplumun sürmesini sağlamakta, diğer yandan yeni bilgiler ve hünler yaratmak yoluyla da toplumun değişen koşullara uymasını kolaylaştırmaktadır. (Bursalioğlu, 1976, S.70)

İnsanın çevresinde oluşan değişiklikler bilinen ve var olanlar dışında yeni etkiler yapar. Bireyin bu farklı etkilere yeni tepkiler yapması ve sorunlarını çözömlenmesi zorunludur. Böyle bir ortamda eğitim, insanın çevresinde sürekli oluşan değişmeleri karşılamak üzere yeni davranışlar kazandırmakla yükümlüdür. Eğitim sisteminin hem çevredeki değişmelere uyum sağlayacak, hem de çevrede istenilen değişmeleri oluşturabilecek yeterliğe ulaştırması gerekecektir. (Başaran, 1977, S,13)

Genellikle, eğitimin insan ömrünün ilk yıllarından yoğunlaşmış olması bir rastlantı değildir. Çocukların okullara gönderilmesini daha uygun ve ussal bir yöntem haline getiren sosyal ve ekonomik nedenler vardır. Aslında eğitimi bireyin gençlik dönemi süresince bir defada sağlanan bir yapı olmaktan giderek çıkarılıp, gerekli eğitimi yaşam boyunca, diğer etkinlikler ve özellikle istihdamla rotasyon halinde bir sisteme dönüştürmelidir. Bireyin yetişebilmesi için çeşitli olanaklar sağlayan eğitimin rolünün okulun bitimiyle birlikte sona ermesi gerekmez. Bu yaklaşım aynı zamanda birçok bireylerin kişisel gelişme yapıları nedeniyle yaşam içinde daha sonra sağlanan olanaklardan daha iyi yararlanma eğliminde olduklarını göstermektedir. (OECD/CERI, 1975, S,1)

TANIM

Sosyal bilimlerde kullanılan terimlerin tanımlarını teknik ve fen bilimlerinde olduğu gibi kesin olarak yapma olanağı yoktur. Eğitim, tanımlanması güç bir kavramdır. Ancak, amaç, fonksiyon ve teknikleri gibi çeşitli boyutları göz önünde bulundurularak bazı tanımlar yapılabilir. Örneğin, Eğitim Terimleri Sözlüğü, aşağıdaki ifadelerle eğitimi tanımlamıştır. (Oğuzkan, 1974, S,61)

Eğitim, 6nceden saptanmış amaçlara g6re, insanların davranışlarında belli gelişmeler sağlamaya yarayan planlı etkinlikler aızgesidir.

Eğitim, insanı belli bir konuda, bir bilgi ya da bilim dalında yetiştirme veya geliştirmedir.

Eğitim, her kuşağa geçmişin bilgi ve deneylerini d6zenleyen bir biçimde aktarma ya da kazandırma işidir.

Ansiklopedik Eğitim S6zluğ6, eğitimi yukarıdakilerden farklı biçimde tanımlamıştır. (Alaylıoğlu ve Oğuzkan, 1976, S,82)

Eğitim, yeni yetişen kuşakları toplum hayatına hazırlamak amacıyla onların gerekli bilgi, beceri ve anlayış kazanmalarına ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir

Eğitim, insan davranışında, yetenek, istidat, karakter ve bilgi bakımından belli gelişmeler sağlamak amacı ile y6r6t6len etkinlikler sistemidir.

Eğitimin 6đrenme s6recinin sonuçları olarak kabul edilmesi gerekliliğini belirtilen Eğitime Giriş ders notunda aşağıdaki ilk iki tanım, ayrıca Dictionary Of Education'dan alınan son iki tanım verilmiştir. (Varış, 1975, S,15)

Eğitim, kişinin bedeni, zihni, duygusal ve sosyal gelişmesine yardımla, g6nl6k hayatı etkileyen dinamik bir kuvvettir. Eğitimi 6đrenme s6recinin sonuçları olarak da tanımlamak m6mk6nd6r.

Eğitim, kişisel anlayış zeka, ilgi ve yaşantılar gibi kuvvetlerin etkileşmesidir. Bu etkileşme sonucunda kişinin amaçları, bilgileri, davranışları, tavırları, idealleri ve ahlak 6lc6leri değişir. Modern eğitim teorileri ve uygulamaları yalnızca gelecekteki davranışları hazırlamakla değil, fakat bug6n6n y6neliş ve davranışları ile de ilgilidir.

Eğitim, ferdin yaşadığı toplumda, pratik değerı olan kabiliyet, y6neliş ve diğer davranış formlarını edindiği s6reler toplamıdır.

Eğitim, bireyin toplumsal yeteneklerinin ve optimum kişisel gelişmesinin sağlanması için seçkin ve kontroll6 bir çevreyi ve okul etkilerini içine alan sosyal bir s6retir.

Bu tanımların ortak olan 6 y6n6 vardır. Birincisi, bireyin yeteneklerinin geliştirilmesi gerektiği sayılıştır, ikincisi, bireyde davranış değişikliğinin kendi yaşantısı yolu ile olduğu ve 6c6nc6s6, eğitimin bir s6re olduğudur. Bu y6nleri dikkate alındığında aşağıdaki tanım yapılabilir.

Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yolu ile ve kasıtlı olarak istenilen değişikliği meydana getirme veya yeni davranışlar kazanma sürecidir. (Ertürk, 1972, S,12)

Eğitim sistemi incelendiğinde, bireylerin eğitim gereksinmelerini karşılayacak şekilde alt sistemlerden oluştuğu görülür.

Eğitim sistemi bir bütün içinde, örgün eğitim ve yaygın eğitim alt sistemlerinden oluşur.

Örgün eğitim, belirli Yaş grubundaki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimlerdir. Bu eğitim türünde genel, mesleki ve teknik programlar uygulanır.

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden birinden ayrılmış olan bireylere ilgi ve gereksinme duydukları alanlarda yapılan eğitimidir. Halk eğitimi, yetişkenler eğitimi ve hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi de bu alt sistemin birer öğeleridir.

Eğitim insan davranışlarında istenilen değişikliği meydana getiren yeni davranışlar kazandıran bir süreçtir. Hizmet içi eğitim, kişilerin hizmetteki verim ve etkinliklerinin artırılmasını, gelişmeye yol açan bilgi, beceri ve tutumların zenginleştirilmesini amaç edinen ve kurumların genel çalışma düzenini sürekli olarak etkileyen eğitimidir. (Türk Dil Kurumu, 1974, S,86)

Hizmet içi eğitim, sektör ayrımı yapılmaksızın, tüzel ve özel kişilere ait işyerlerinde, belirli bir maaş ve ücret karşılığı görevlendirilmiş ve çalışmakta olan kişilere yapılan eğitimidir. Hizmet-içi eğitimin genel amacı, üretilen mal veya hizmette emek faktörüne düşen payın verimliliğini artırmak üzere insanların gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanmalarıdır. (Tanyeli, 1970, S,9)

Hizmet-İçi Eğitimin Genel Amaçları

Bir eğitim programının amaçlarının saptanması, daha sonra yapılacak çalışmalara yön vereceğinden, başlangıç ve çıkışı belirleneceğinden önem taşımaktadır. Amaçlar genel olarak, eğitim programının yapısını, işlenecek konuları, işleme yöntemlerini, eğitim teknolojisini ve sonunda yapılacak değerlendirmeyi saptamaya yardım eder. Amaç, ulaşılmaması istenilen hedef veya gaye olarak tanımlanabilir. Eğitim sürecinde amaç, bireyin davranışında meydana getirilmesi istenilen değişikliklerdir. Bu değişiklik bireyi, işini ve toplumu etkileyebilecektir. Bu nedenle amaç bir bakıma elde edilebile-

cek, sağlanabilecek, sonuç olarak görülür. Amaçların özellikleri aşağıda yazılı şekilde özetlenebilir. (Mager, 1967, S,24)

1. Eğitimin amacı, kapsamın tanımlanması veya özetinden çok, kastedilen sonucu tanıtır.

2. Eğitim programlarının tümüne ilişkin amaçlar, çeşitli özel ifadelerden oluşur.

3. En yararlı şekilde tanımlanan amaç, bunu seçen kimsenin öğretim maksadını iletir.

4 Amaç, öğrencinin ne yapacağını tanımlayan davranış terimleri ile ifade edilir.

Planlı yapılacak her etkinlik için amaçların önceden saptanması zorunludur. Amaç belirlenmeden, ulaşılması istenilen hedef, elde edilmesi arzulanan sonuç belli olmadan yapılacak çalışmalar hakkında karar verilmesi, sonunda da bir değerlendirme yapılması olanaksızdır. Hizmet içi eğitimin genel amaçları saptanırken aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

1. Hizmet içi eğitimin amaçları, kurumun amaçları içinde yer almalı ve sistem amaçlarını bütünleştirmelidir.

2. Saptanan hizmet içi eğitim amaçları kendi içinde tutarlı olmalıdır.

3. Hizmet içi eğitim amaçları, var olan olanaklarla ulaşılabilir nitelikte olmalıdır.

4. Amaçlar, hizmet içi eğitim yolu ile sağlanacak davranışları tanımlamalıdır.

5. Amaçlar, hizmet içi eğitiminin sonuç ve ürününü ortaya koymalıdır.

6. Amaçlar tanımladığı davranışlar bakımından ölçülebilecek nitelikte olmalı, elde edilen sonucu karşılamaya olanak vermelidir.

7 Hizmet içi eğitim amaçları, bireylerin yeteneklerine uygun ve ilginç olmalıdır.

9. Hizmet içi eğitimin amaçları, bireylerin gereksinimleri ve sistem hedefleri ile tutarlı olmalıdır.

10. Hizmet içi eğitiminin amaçları geliştirilebilecek nitelikte olmalıdır.

Hizmet içi eğitimin planlanmasına başlamadan önce genel amaçların saptanması gerekir Genel amaçlar, hizmet içi eğitimin

yapılacağı kurumun politikasına ve amaçlarına uygun bir sistem bütünlüğünü koruyacak, kendi içinde tutarlı ve temel gereksinimleri karşılayacak şekilde saptanır.

1. Personele gerekli bilgi, beceri ve tutumların kazandırılması,

2. Kurumda görevli personelin, yeteneklerinin belirlenmesi ve istenilen yönde geliştirilmesi,

3. Personelin moralinin yükseltilmesi, güdülmesi ve isteklendirilmesi.

4. Personelin güven duygusunun geliştirilmesi, hizmet içinde yükselme olanağının sağlanması.

5. Personel hareketliliği, devamsızlığı, uyuşmazlık ve disiplin olaylarının azaltılması,

6. Kurumun her kademesinde görev alabilecek nicelik ve nitelikte eleman bulundurulması,

7. Kurumda etkili haberleşme, insan ilişkileri, işbirliği ve koordinasyon sağlanması,

8. Yeniliklere ve gelişmelere uyum sağlanması, iş usullerinin geliştirilmesi,

9. Üretilen mal veya hizmetin nitelik, nicelik ve verimliliğinin artırılması,

10. İş hata ve kazalarının azaltılması, iş güvenliğinin sağlanması.